

Metodická příručka pro práci adaptačního koordinátora základní školy

Cílem této příručky je poskytnout stručné a ucelené informace o možných postupech při přijímání žáka cizince do základní školy a jeho následné adaptaci na školní prostředí.

Příručka je prioritně určena adaptačním koordinátorům, využívat ji ale může i koordinátor vzdělávání cizinců, výchovný poradce, třídní učitel, asistent pedagoga... Tedy ten, koho příslušná škola určí jako osobu, která je zodpovědná za vzdělávání žáků cizinců.

Příručka vychází z našich zkušeností a snahy vybudovat ve škole funkční systém podpory výchovy a vzdělávání dětí žáků cizinců. Doufám, že v ní naleznete nejen potřebné informace, ale i inspiraci jak lze pracovat se žáky cizinci v základní škole.

K naplnění této velmi náročné práce ve prospěch dětí žáků cizinců Vám přeji dobré spolupracovníky, vstřícné rodiče a sílu vytrvat.

PaedDr. Antonín Herrmann
ředitel školy

Autorský kolektiv:

Mgr. Lucie Sichingerová – koordinátorka vzdělávání cizinců Masarykovy základní školy

Tereza Vágnerová – META o.p.s.

PaedDr. Antonín Herrmann – ředitel Masarykovy základní školy

Mgr. Martin Šimek – zástupce ředitele Masarykovy základní školy

Za spolupráci a odbornou pomoc děkujeme:

Mgr. Miroslavě Sklenářové – metodičce vzdělávání krajského pracoviště NIDV Plzeň

Obsah:

Úvod – kdo je adaptační koordinátor

1. Období před nástupem žáka cizince do školy

- 1.1 Co připravit, než žák cizinec do školy nastoupí:
- 1.2 Přijímání žáka cizince – legislativa, co doložit při přijetí
- 1.3 Přijímací pohovor a přijetí žáka do školy
- 1.4 Příprava kolektivu na příchod nového žáka

2. Nástup žáka-cizince

- 2.1 První školní den
- 2.2 Zapojení žáka do kolektivu

3. Adaptační období

- 3.1 Adaptační plán
- 3.3 Přímá výuka českého jazyka
- 3.3 Zapojování do výuky ostatních předmětů
- 3.4 Hodnocení žáka
- 3.5 Vyhodnocení adaptačního období, zpětná vazba

Použité zkratky:

AK – adaptační koordinátor
DŽC – dítě/žák cizinec
žák s OMJ – žák s odlišným mateřským jazykem
ČDJ – čeština jako druhý jazyk
TU – třídní učitel
AP – asistent pedagoga
PLPP – Plán pedagogické podpory
IVP – Individuální vzdělávací plán
ŠPZ – školské poradenské zařízení
CPIC – Centrum na podporu integrace cizinců
ŠZ – zákon 561/2004 Sb. - školský zákon
NNO – nestátní nezisková organizace

Úvod

Kdo je adaptační koordinátor?

Národní institut pro další vzdělávání poskytuje podporu škole a především žáku cizinci v podobě služeb adaptačního koordinátora. Nelze-li z jakýchkoli důvodů využít adaptačního koordinátora tak, jak jej nabízí NIDV, je důležité poskytnout nově nastupujícímu DŽC podporu, která bude vycházet z aktuálních možností školy.

Je dobré, pokud je škola na možnost příchodu DŽC připravena a má nastavena alespoň minimální pravidla co dělat – když.

Přednostně by měl být adaptačním koordinátorem pedagogický pracovník dané školy, v případě potřeby jím může být i externí pedagogický pracovník s minimálně středoškolským vzděláním ukončeným maturitou. Z naší zkušenosti vyplynulo, že dobrou volbou může být pracovnice ŠD, neboť v dopoledních hodinách není problém, aby pracovala jako AK.

Cílem práce AK je nastartovat výuku českého jazyka, poskytnout žáku cizinci podporu při jeho adaptaci na nové kulturní prostředí a odlišné životní podmínky v české škole.

AK je žákovi - cizinci k dispozici po dobu prvních 4 týdnů od jeho nástupu do školy. Pomáhá s adaptací na školní prostředí, se začleňováním do třídního kolektivu, seznamuje ho se školními právy a povinnostmi, s třídním kolektivem a s třídou přijatými pravidly chování; se zažitými zvyklostmi a životním stylem; s orientací ve škole. Dále pomáhá při seznamování s běžným režimem školy, uspořádáním vyučovacího dne a vyučování - rozvrh hodin, stěhování z kmenových do odborných učeben, možnosti stravování zajišťované školou, školní klub, školní družina, nabídka zájmové činnosti a kroužků apod.

Místem působnosti adaptačních koordinátorů je příslušná základní škola.

Zájemci o adaptačního koordinátora mohou kontaktovat krajskou metodičku vzdělávání NIDV, od které obdrží přesné informace. www.nidv.cz

1. Období před nástupem žáka cizince do školy

První kontakt mezi rodiči žáka s OMJ a školou se uskuteční obvykle telefonicky, nebo při první informativní návštěvě školy. Zde je důležité zjistit, odkud žák přichází, zda z rodné země, nebo jiné české školy. Nejdůležitější je zjistit věk žáka (kvůli zařazení do ročníku) a stupeň znalosti českého jazyka, abychom se následně mohli dobře rozhodnout, zda žáka přijmeme či nepřijmeme.

Zákonnému zástupci navrhneme datum a čas další návštěvy - to je třeba určit podle složitosti přijetí, která se odvíjí od zkušeností školy. Nejsou-li žádné, nechvátáme a stanovíme termín tak, abychom byli schopni získat potřebné informace (NIDV) a kvalitně se připravit na následné jednání. Rodiče informujeme o dokladech, které mají na schůzku přinést - rodný list žáka, poslední vysvědčení, doklad o statutu pobytu na našem území, adresu místa pobytu v ČR, přijetí žáka zdravotní pojišťovnou.

Na druhé schůzce (viz 1. 3. přijímací pohovor) by už měl být přítomen školní pracovní tým, případně tlumočnick (pomůže CPIC nebo jiná NNO, NIDV či i přítel rodiny stejné národnosti, který už česky umí). Vedení školy pak připraví potřebné dokumenty tj. podklady do školní matriky, zařazení do ročníku, informace o škole, školním stravování, školní jídelně, nabídku volnočasových aktivit apod.

1.1 Co připravit, než žák cizinec do školy nastoupí:

Určit zodpovědnou osobu za integraci cizinců/cizince ve škole – koordinátora pro integraci cizinců. Ten funguje jako prostředník mezi všemi zúčastněnými stranami a koordinuje všechny kroky směřující k bezproblémovému zařazení žáka cizince do vzdělávacího procesu.

Doporučujeme zřídit stálý školní pracovní tým, který bude řešit všechny náležitosti přijímání DŽC ve složení: zástupce vedení školy, adaptační koordinátor (či jen školou pověřený koordinátor pro integraci cizinců), výchovný poradce. Tento tým se vždy doplňuje o třídního učitele třídy, do jaké zamýšlíme žáka zařadit.

Připravit soubor důležitých informací pro žáka a rodiče – v případě, kdy rodič neumí česky, je dobré připravit podklady v rodném jazyce žáka. Soubor by měl obsahovat např. systém vzdělávání v ČR, informace o škole, práva a povinnosti ZZ a žáka, důležité školní dokumenty (školní řád, pravidla omlouvání, systém hodnocení žáka, řád školní družiny, obědy ve školní jídelně...), konzultační hodiny, kontakt na důležité osoby a podpůrné organizace (NNO) apod. Můžete využít zpracované více jazyčné formuláře, viz kapitola 1.2.

Zvážit možnost přijetí či nepřijetí žáka, případně zařazení žáka do ročníku. V případě příchodu z ciziny můžeme žáka zařadit až o dva ročníky níže, než je stav daný věkem a jeho školním zařazením ve státu, ze kterého přichází. Doporučujeme zařazovat o jeden ročník níže (viz 1. 3 přijímací pohovor a přijetí žáka do školy).

V případě jazykové bariéry je nutné pozvat na jednání o přijetí i tlumočnicka, aby rodiče i žák rozuměli všem projednávaným záležitostem (pomůže NIDV, CPIC nebo jiná NNO), případně kdokoli s dostatečnou jazykovou vybaveností pro přesný překlad projednávaných záležitostí.

Více o tématu zde:

<https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/priprava-na-prichod>

Tlumočníci: <http://cizinci.nidv.cz/tlumoceni-a-preklady/> www.integracnicentra.cz

1.2 Přijímání žáka cizince – legislativa, co doložit při přijetí

ŠZ škole ukládá zajistit rovný přístup při přijímání ke vzdělání. Škola má povinnost zajistit cizím státním příslušníkům základní vzdělávání za stejných podmínek jako občanům ČR, aniž by tito doložili legálnost svého pobytu, tzn., že jedná-li se o spádového žáka, musí jej škola přijmout.

Pro přijetí není nutné znát status cizince. Rodiče mohou doklad o statutu doložit později.

Rodiče by měli předložit rodný list dítěte, pas rodičů i dítěte, zdravotní pojištění, a pokud už dítě chodilo někde do školy, tak také předchozí vysvědčení. V případě azylantů a žadatelů o azyl může být předloženo dokladů ze země původu problém. Předchozí školní historie se pak může doložit např. čestným prohlášením zákonných zástupců.

Pokud žák nemá sjednané zdravotní pojištění, není to důvodem pro nepřijetí, protože pojištění každé školy se v případě úrazů vztahuje i na nepojištěné děti.

Pokud má DŽC přiděleno české rodné číslo, uvádí se ve školní matrice. Každému cizinci, kterému je povolen trvalý pobyt v ČR (což je uvedeno na průkazu o povolení k pobytu), je zároveň Ministerstvem vnitra přiděleno české rodné číslo. **Rodné číslo s písmenem „X“ by se tedy u cizinců s trvalým pobytem nemělo v předávaných datech vyskytovat.**

Cizinci bez trvalého pobytu nemusí mít české rodné číslo přidělené (být mohou), takže u nich lze rodné číslo s písmenem „X“ použít.

Má-li cizinec na průkazu o povolení k pobytu zapsán dlouhodobý pobyt, nejedná se o trvalý pobyt.

Jako rodné číslo se do školní matriky neuvádějí kódy přidělené cizincům provizorně např. správou sociálního zabezpečení nebo zdravotní pojišťovnou, ani slovenská rodná čísla (pozor - mají stejný číselný kód jako česká) vydaná na Slovensku po roce 1992, přestože formálně vyhovují.

Můžete využít:

Cizojazyčné formuláře, např. přijetí žáka do školy, pozvání rodičů na schůzku, žádost o tlumočnicka, žádost o doklady a doložení předchozího vzdělání, na co se zeptat rodičů při přijetí aj.:

<https://www.inkluzivniskola.cz/informace-pro-rodice-jazykove-verze> (naleznete po rozkliknutí příslušné jazykové verze: Přijetí do školy, pozvánky, informace pro školy)

Více o tématu:

Jak správně postupovat podle legislativy při přijímání žáka s OMJ do školy: <https://www.meta-ops.cz/faq>

Více: <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijeti-do-skoly>

1.3 Přijímací pohovor a přijetí žáka do školy

Toto pro obě strany velice důležité jednání se koná za účasti vedení školy, koordinátora vzdělávání DŽC (případně výchovného poradce), žáka a jeho zákonných zástupců (případně tlumočnicka) a budoucího třídního učitele. Doporučujeme vyčlenit dostatek času na jednání v klidném a nerušeném prostředí.

Cílem schůzky je sdělit rodičům rozhodnutí vedení školy o přijetí, či nepřijetí žáka ke vzdělávání - některé školy nemají na vybranou (jedna škola ve spádové oblasti), ale ve městech s více školami ve školském obvodu je nutné brát v úvahu, zda kolektiv třídy, do kterého má žák s OMJ přijít, nového spolužáka „unese“, například z důvodu mnoha žáků se speciálními vzdělávacími potřebami apod.

V případě, že se vedení školy rozhodlo žáka nepřijmout, je velice důležité ZZ důvody nepřijetí vysvětlit, doporučit mu další možný postup a předat kontakty na jiné školy, které by mohly žáka přijmout. Tímto jednáním můžeme předejít případným následným komplikacím a stížnostem.

Je třeba si uvědomit, že zejména u rodin, které se čerstvě přistěhovaly do ČR, je toto jednání jejich prvním kontaktem s českým školstvím a jsme to my, kdo vytváří jejich názor a formuje jejich postoje.

V případě přijetí slouží jednání k získání podkladů pro vyplnění školní matriky a je nutné vysvětlit ZZ do jakého ročníku a proč bude žák zařazen. Zákonní zástupci by měli od školy získat informace o českém školním systému, ale zejména o škole a jejích pravidlech vzdělávání - jak bude škola postupovat při integraci dítěte, postup při výuce českého jazyka, o školním řádu, pravidlech hodnocení, možnostech zařazení do školní družiny či klubu, informace o stravování, volnočasových aktivitách apod. V případě, že rodiče nehovoří a nechtou česky, doporučujeme tato pravidla a dokumenty nechat přeložit do rodného jazyka ZZ. V neposlední řadě schůzka slouží k seznámení jednotlivých aktérů – zejména žáka a ZZ s adaptačním koordinátorem a třídním učitelem.

Od rodičů je důležité získat zejména tyto informace - jak správně vyslovovat jméno a příjmení žáka, který způsob komunikace škola – ZZ bude neefektivnější (telefon, mail), jaký jazyk budeme při komunikaci používat, jakým jazykem se mluví doma (požadovat český jazyk), informace o předchozím vzdělávání dítěte - zejména silné, ale i slabé stránky žáka, jeho dovednosti, zájmy a koníčky, speciální vzdělávací potřeby, zdravotní obtíže, předpokládané problémy žáka při adaptaci apod.

Schůzka může sloužit i ke zjištění znalostí nově příchozího žáka - stěžejní je určitě zjistit úroveň češtiny z důvodu náročnosti komunikace se žákem a také pro nastavení nezbytné jazykové podpory – to je důležité zejména pro přípravu AK na příchod žáka do školy. Podle Vyhlášky 27/2016 je již od září 2016 neznalost češtiny důvodem pro podporu žáka při vzdělávání. Škola může poskytnout 1. stupeň podpůrných opatření (PLPP), v případě potřeby doporučí navštívit ŠPZ. Odkazy na příslušné materiály (pedagogická a jazyková diagnostika aj.) naleznete níže.

Úroveň znalosti češtiny a věk žáka jsou rozhodující při rozhodování, do jakého ročníku dítě zařadit. Zde je velmi důležité zvážit jazykové znalosti žáka, věk a fyzickou i mentální vyspělost, ale i složení třídního kolektivu, do kterého žáka zařazujeme. Zařazujte tedy žáky podle věku a již absolvovaných ročníků, v některých případech (například starší žák, kterého čekají přijímací zkoušky) je doporučujeme umístit **o jeden ročník níže** (výjimečně o dva ročníky). Při zařazení žáka o dva ročníky níže je třeba zvážit zejména jeho fyzickou a mentální vyspělost a fakt, že mezi výrazně mladšími spolužáky se žák většinou necítí dobře. Může být frustrován problémy s komunikací, a další frustrace v podobě interakce s dětmi na jiné vývojové úrovni by mohla vést buď k pasivitě, nebo naopak k dominantnímu až agresivnímu chování.

Přijímací pohovor by měl být zakončen stanovením termínu nástupu žáka do školy. Ten se odvíjí od zkušeností školy a její schopnosti připravit kvalitní podmínky pro nového žáka - materiální vybavení, učebnice, pracovní místo, příprava kolektivu třídy, do níž žák nastupuje, seznámení všech vyučujících s nástupem nového žáka a možnými problémy, nástup do školní družiny či jídelny.

Případnému adaptačnímu koordinátorovi, který není přítomný na jednání, vedení školy předá potřebné informace o žákovi. Budou důležité pro pedagogickou diagnostiku žáka, která je podkladem pro tvorbu adaptačního plánu, následně plánu vzdělávání žáka.

Můžete využít:

Nástroj jazyková diagnostika: <https://www.inkluzivniskola.cz/jak-zjistit-uroven-cestiny-diagnostika>
Zjištění důležitých informací o žákovi: <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/priloha-k-prijimacimu-formulari>

Více k tématu:

Pedagogická diagnostika (zjištění dovedností) <https://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-diagnostika>
Jazyková diagnostika: <https://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/jazykova-diagnostika>
<https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prijimaci-pohovor>
<https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/zarazeni-do-rocniku>
Informace pro rodiče: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/informace-od-rodicu>
Informace od rodičů: <https://www.inkluzivniskola.cz/informace-pro-rodice>

1.4 Příprava kolektivu na příchod nového žáka

Příchod nového DŽC a informace o něm je nutné oznámit také všem kolegům, kteří by měli vědět, kdo z pedagogů má žáka na starost.

Informujte budoucí spolužáky nového žáka. Promluvte s nimi o zemi jeho původu, nezaměřujte se jen na to, co je od naší země odlišné, ale spíše hledejte to společné. Podporujte všeobecnou empatii, dohodněte si pravidla, která bude celá třída respektovat - např., že na podpoře nového žáka se podílejí všichni, na žáka mluvíme zřetelnou a spisovnou češtinou, pomáháme mu s pochopením zadání úkolu, ověřujeme porozumění.

Posaďte žáka vedle někoho spolehlivého a šikovného s dobrou úrovní řeči, dočasně ho můžete posadit i ke spolužákovi, který ovládá jeho mateřský jazyk (pokud je ve třídě).

Po dohodě s dětmi mezi nimi vyberte patrona, který bude mít zpočátku nově přichozího na starost a bude ochotný a schopný mu pomáhat.

Podporujte vytváření přátelských vazeb a nastavte ve své třídě respektující atmosféru. Vytvořte bezpečné prostředí, ve kterém se nový žák a jeho spolužáci budou cítit dobře, podporujte spolupráci ve dvojicích či malých skupinkách.

2. Nástup žáka cizince

2.1 První školní den

První den žáka cizince ve škole je velice důležitý, je nutné mu věnovat náležitou pozornost a dobře se na něj připravit. Pokud žák půjde domů s pozitivním zážitkem, s pocitem, že je ve škole v bezpečí, že je „chtěný“, že má ve škole nějakého ochránce, nebo že se dokonce rýsují přátelské vztahy se spolužáky, jeho motivace učit se česky a zapojovat se do výuky i v dalších předmětech bude pravděpodobně vyšší. Zanedbání dobrého přijetí žáka může vytvořit bariéry, které se později jen složitě překonávají. První den je příležitost předejít těmto bariérám, a dokonce snížit i tu nejtěžší bariéru neznalosti jazyka.

Více o tématu:

Pro komunikaci s dítětem a jeho začlenění do kolektivu:

<https://www.inkluzivniskola.cz/komunikace-s-ditem>

<https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/podpora-spoluzaku-patrony>

<https://www.inkluzivniskola.cz/prekladove-slovnicky>

2.2 Přivítání žáka ve třídě (školní družině)

Nemělo by být příliš zdouhové, spíše postupné, věcné, a pokud to jde, nového žáka informujte o průběhu přivítání před vstupem do třídy.

Žáci už jsou na jeho příchod připraveni předem, takže není třeba nechat ho stát před novým kolektivem dlouho.

Není příliš vhodné posadit nového žáka úplně dopředu uprostřed (má pak v zádech spoustu cizích očí), ani úplně dozadu (cítí se ostrčený), ale nejlépe do předních lavic po stranách třídy, aby viděl na ostatní a mohl dobře sledovat, co se děje a zároveň viděl na učitele, který mluví.

Vedle žáka může sedět jeho patron. U žáka neovládajícího český jazyk nedoporučujeme posadit vedle něho žáka stejné národnosti – podle našich zkušeností pak spolu nehovoří česky, ale rodným jazykem a to snižuje snahu nového žáka učit se česky.

Přivítání by měl být přítomen adaptační koordinátor žáka.

2.3 Zapojení žáka do kolektivu a každodenního školního života

Základem úspěchu práce AK s nově nastoupeným žákem je jeho spolupráce s třídním učitelem a ostatními vyučujícími ve třídě do které DŽC nastoupil.

Během prvního dne (prvních dnů – podle psychického naladění) necháme žáka spíše „rozkoukat“ a další dny přistoupíme zejména k těmto aktivitám:

- ✓ AK projde s žákem (několikrát) celou školu, s popisem, kde se co nachází, jak se to řekne česky, tj. učíme zároveň slovní zásobu: třída, chodba, záchod, ředitelna apod. Žák může slova opakovat a postupně nová slova fixovat.
- ✓ Žák má rovněž k dispozici mapku školy, případně mapku patra, kterou mohou vytvořit spolužáci už během příprav na příchod nového spolužáka. AK také žáka postupně seznámí s vyučujícími a dalším personálem školy, dobré je poznat spolužáky z jiných tříd pocházející ze stejné země - nový žák se tím ujistí, že když to zvládli oni, on to zvládne také.
- ✓ Vytvoření mapy nebo polepení předmětů ve třídě českými výrazy je také jedním ze způsobů, jak zapojit kolektiv třídy do přijetí žáka.
- ✓ Buďte co nejnázornější, případně si pozvěte někoho, kdo vám pomůže s překladem. Připravte si komunikační kartičky a obrázkové materiály, které vám komunikaci se žákem na začátku usnadní (viz níže v odkazech).
- ✓ Co nejdříve zajistěte žákovi co největší počet hodin výuky českého jazyka.
- ✓ Zapojte žáka do výuky v předmětech, které nejsou komunikačně náročné (TV, pracovní činnosti, výtvarná výchova) a může být součástí nového kolektivu a zažít první úspěch v novém prostředí – s úsměvem chvalte.
- ✓ Motivujte žáka do zapojení se do volnočasových aktivit školy.
- ✓ Nezapomeňte žáka podporovat a sledovat jeho začleňování nejen v prvních týdnech a měsících po jeho příchodu, ale v průběhu celého roku. Pravidelně informujte rodiče o jeho zapojení do třídního kolektivu a celkového chodu školy.

Upozornění: Během prvních několika dnů, týdnů i měsíců se každý z žáků cizinců nějak vyrovnává se situací, která je pro něj velmi náročná. Někdo může být tichý, zakřiknutý, prožívá tzv. tiché období. Čím vřelejší a chápavější je přístup okolí, tím rychleji toto období odezní. Neměli bychom tedy předčasně soudit jeho aktivitu, resp. pasivitu, vyhodnocovat ji jako nezáměr či jako nízký intelekt.

Více k tématu:

- <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/prvni-den-ve-skole>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/priprava-na-prichod>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/integracni-proces>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/pedagogika-aneb-cizinec-v-tride/vykoreneni>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/seznamovani-karticky-slovnicky>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/trida-karticky-slovnicky>
- <https://www.inkluzivniskola.cz/skola-karticky-slovnicky>

3. Adaptační období

Důležitou roli při podpoře žáka cizince hraje kromě samotné výuky Čj i jeho začlenění do kolektivu a přizpůsobení se novým životním podmínkám. Pomáhají právě adaptační koordinátoři, patroni, tlumočníci, asistenti pedagoga i samotní pedagogové. Všechny tyto osoby, po celé adaptační období či jen krátkodobě, hrají důležitou roli v adaptaci žáka na nové prostředí.

Dlouhodobějším pomocníkem jsou volnočasové aktivity. Žák se věnuje tomu, co ho baví, co umí. Může rozvíjet svůj potenciál a cítit se úspěšný. Pocit úspěchu je zvláště na počátku velmi důležitý. Zároveň má možnost komunikovat s dětmi, které mají stejné zájmy (neodlišuje se, naopak nachází společná témata), získávat kamarády, rozvíjet vztahy a rozvíjet slovní zásobu v oblasti, ve které má již nějaké znalosti a je mu blízká. V prostředí kroužků se DŽC cítí obvykle bezpečně.

V rámci práce se třídou může třídní učitel formou nejrůznějších aktivit pracovat s novým žákem i celým kolektivem a tím napomáhat vzájemnému poznávání dětí a stmelování kolektivu. Zvláště v počáteční fázi je takové moderování vztahů v kolektivu obzvláště důležité a přínosné. Poznávací aktivity je možné zapojit i do běžné výuky. Například formou společných projektů můžeme děti propojovat a vybízet ke spolupráci.

Všechny tyto aktivity mohou pomoci překonat pocit „vykořenění“, který většina dětí, přicházejících do nové země, zažívá. Opustily svůj jazyk, kulturu a blízké, a přichází do jazykově a kulturně odlišného prostředí.

3.1 Adaptační plán

Výuku žáka přizpůsobujeme:

- ✓ podle jeho schopnosti učit se (pokud se žák už učil nějaký cizí jazyk, půjde mu to lépe)
- ✓ podle věku
- ✓ podle toho, jak rychle je schopen látku si osvojit, tedy jak moc je třeba opakovat a fixovat (s tím souvisí i úroveň domácí přípravy)
- ✓ podle jeho psychického rozpoložení, motivace apod.
- ✓ podle toho, co žák potřebuje znát, umět prioritně

Na základě zjištění z výše popsaných bodů, pozorování dítěte a případně dalších informací o žákovi vytváříme Plán pedagogické podpory, případně Individuální vzdělávací plán.

Pokud AK pracuje se žákem, který už malé základy Čj má (A0 - A1), testujeme také porozumění (poslech a čtení), mluvení a psaní.

Proč je důležité tvořit adaptační plán – PLPP či IVP? Tento dokument nám by měl obsahovat:

- ✓ stanovení vzdělávacích metod
- ✓ východiska pro ostatní vyučující, co a jakým způsobem dál učit
- ✓ ucelený přehled pro pedagogy o tom, co se žák učí a co je chopen zvládnout
- ✓ stanovení jasných kritérií, za co a jak má být žák hodnocen
- ✓ postupné vyhodnocování a následné další plánování cílů výuky

AK postupně tvoří plán, který dostane svoji závěrečnou podobu na konci adaptačního období (viz. 3. 5.)

Více zde:

Pedagogická diagnostika (zjištění dovedností) <https://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-diagnostika>

Jazyková diagnostika <https://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/jazykova-diagnostika>

Nástroj jazyková diagnostika: <https://www.inkluzivniskola.cz/jak-zjistit-uroven-cestiny-diagnostika>

K čemu slouží plány podpory u žáků s OMJ a kdy je vytvořit: <https://www.meta-ops.cz/faq>

3.2 Přímá výuka češtiny adaptačním koordinátorem

Širší souvislosti začlenění DŽC, včetně doporučení do výuky najdete v Desateru pro pedagogy – <https://www.inkluzivniskola.cz/desatero-pro-pedagogy-pro-reditele>.

Zásady práce:

- ✓ jsme trpěliví, cizinec potřebuje k osvojení češtiny především čas
- ✓ prezentujeme jazykové prostředky v kontextu situací, vět a frází
- ✓ nechceme od cizince hned ucelenou znalost jazyka a celého jeho systému
- ✓ chválíme, i když se DŽC moc nedaří
- ✓ pomáháme DŽC vytvářet vlastní portfolio kam si v průběhu ukládá zpracovávané materiály. Je dobré s portfoliem pracovat i po skončení adaptačního období – ideálně až do doby, kdy žák plně zvládne český jazyk.

Nejprve vypracujeme pedagogickou diagnostiku žáka, která pomůže rychleji navázat s dítětem pedagogický kontakt a odhalit úroveň znalosti češtiny v jednotlivých dovednostech. Zde jsou ke stažení jak materiály, tak návod, jak je použít a vyhodnotit - <https://www.inkluzivniskola.cz/jak-zjistit-uroven-cestiny-diagnostika>.

Co pomáhá, když plánujeme, jak a co učit - jak začít a jak postupovat:

- ✓ průvodce Učíme češtinu jako druhý jazyk, především kapitola JAK ZAČÍT, kde jsou podrobnější návody a tipy (pokud byste rádi tohoto průvodce pro učitele v tištěné podobě, kontaktujte Metu, o. p. s. na www.meta-ops.cz), ke stažení je na https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta_ucime_cestinu_jako_druhy_jazyk_pruvodce_pro_ucitele_online.pdf.
- ✓ krátké a návodné video semináře k tomu, jak učit děti s OMJ jednotlivá témata, materiály z dětského kurzu je k dispozici zde: <http://www.kurzycestinyprocizince.cz/cs/e-learning.html>
- ✓ učebnice – pro mladší děti nejlépe Domino nebo Prázdninová škola; pro starší děti: Levou zadní.
- ✓ Click4czech – výuková aplikace pro starší děti i dospělé
- ✓ www.cestina2.cz – e-learning pro děti

Začínáme s prvními třemi, čtyřmi tématy ze vzdělávacího obsahu ČDJ na odkazy <https://www.inkluzivniskola.cz/cestina-jazyk-komunikace/vyuka-cj-dj-materialy-tipy>, kde jsou i odpovídající materiály.

Pokud DŽC trochu česky umí, můžeme mu dát testy k těmto prvním tématům, a tak zjistit přesněji jeho úroveň a dále ho v těchto tématech rozvíjet. Aktivitu, kterými rozvíjíme jednotlivé dovednosti, jsou uvedeny také v průvodci „Učíme češtinu jako druhý jazyk“.

V prvních dnech a týdnech se výuka soustředí především na tato témata slovní zásoby a komunikační situace:

Seznamování, představování, pozdravy, osobní zájmena, sloveso být - Kdo to je? Ahoj x Dobrý den. Jsem... To je... Jste...? apod..

Instrukce/pokyny – K tomu, aby žáci cizinci mohli vůbec začít pracovat, ať už s učitelem, spolužákem, pracovním listem, cvičebnicí, učebnicí, nebo ve výukových programech na ICT, je nutné rozumět tomu, co po nich kdo konkrétně vyžaduje. Žák potřebuje ke své práci znát množství různých pokynů - přečti, čti, poslouchej, ukaž, doplň, zakroužkuj, podtrhni, najdi, škrtni, napiš, řekni, opakuj, smaž, vymaž, klikni, stoupni si, sedni si, přelož, vystřihni, slep, nakresli, namaluj, obtáhni, vystínuj, vybarvi, otevři učebnici na straně..., zavři apod.

Škola, třída – je důležité porozumět mnoha slovům a situacím, které se týkají školního prostředí, stejně tak i slovní zásobě, slova i věty, které se v souvislosti se školou objeví, můžeme použít k výkladům a osvojení gramatiky (rody, 4. pád jednotného čísla, 1. pád množného čísla, časování sloves...), jde o orientaci ve vlastní třídě a ve škole.

Věci kolem nás - užitečná a praktická slovíčka spojujeme s frázemi, jako potřebuju..., můžu dostat..., kde je... jídlo a pití + nakupování + cvičení 1. a 4. pád – to je šunka, kupuju šunku

Kdy? - časové údaje + co kdy děláme + kdy a jestli máme na něco čas „Co děláš po škole?“ „Můžeš dnes odpoledne?“ – rozšiřujeme slovní zásobu sloves a téma se týká přímo života dětí, naučí se mluvit o sobě a ptát se ostatních.

Kde? Tedy místa + co tam děláme + co tam říkáme, co tam můžeme slyšet – můžeme navázat na školu a rozšířit to na prostředí města či vesnice (obchod, nádraží, autobus, zastávka, lékárna,...)

Orientace – ve městě, v budově – umět se zeptat na cestu, na to, kde něco je, a především porozumět instrukcím, které dostáváme (vpravo, vlevo, nahoře, dole...)

Doktor, nemoci, zranění + rady, co má člověk dělat, fráze, co mě bolí... + **potřeby** - potřebuji napít, mám hlad, musím volat domů, není mi dobře...

Gramatiku neodkládáme na později - výše zmíněná témata kombinujeme s prvními gramatickými pravidly. Komunikativní metoda výuky je nejvhodnější pro žáky základní školy, český jazyk se bez gramatiky neobejde.

Jak začít s výukou základů gramatiky? - především postupujeme od jednoduššího ke složitějšímu. Učíme pouze gramaticky správné tvary v kontextu situací, vět a frází, nevykládáme celý systém. U úplných začátečníků nelpíme ani tak na správných tvarech, jako spíš na tom, jestli reagují věcně adekvátně – podrobněji viz soupisy dovedností na <https://www.inkluzivniskola.cz/node/2555>.

Pro další práci AK platí přibližně toto:

- ✓ Časování sloves v přítomném čase začínáme obvykle slovesem být. Slovesa tvoří základ české věty a umožňují vyjádřit činnost, proto nemůžeme časování příliš odkládat. Výhodou je, že časování sloves v přítomném čase nemá z pohledu cizince nijak zvlášť obtížný systém (řadí se pouze do 4 tříd), navíc zpočátku můžeme klást důraz pouze na tvary některých osob (já, vy, ty).
- ✓ Minulý čas je také potřebný brzy. O tom, co "bylo", se mluví často, navíc tvorba tvaru slovesa v minulém čase je poměrně snadná.
- ✓ Budoucí čas nedokonavých sloves se konstruuje jednoduše (tvary slovesa být + inf.), dokonavá slovesa můžeme učit pouze v kontextu a nemusíme vysvětlovat systém.
- ✓ Pády - nejprve 1. pád jednotného čísla a rody podstatných jmen – jako reprezentativní prosté pojmenování. Potom přidáme 4. pád jednotného čísla rodu ženského, středního a mužského neživotného, protože je to pád předmětu/objektu a představuje velmi často používanou větnou konstrukci. Na začátku můžeme vynechat složitější mužský rod životný. Postupně pak přidáváme další pády.

3.3 Zapojování do výuky

Žák tráví část výuky také v běžných vyučovacích hodinách, tedy ve třídě spolu se spolužáky a AK připravuje sám či s pomocí vyučujících nebo AP pracovní listy. Mohou být buď individuální, nebo společné pro celou třídu. Stačí například několik slovíček nebo jednoduchých frází týkajících se probírané látky, popis obrázků, kreslení, doplňování písmen do slov, slov do vět a podobně. Dobré je také vytvářet překladové předmětové slovníčky, tedy tzv. „předučovát“. Příklad: Víme, že v hodině přírodopisu se bude probírat lidské tělo. Připravíme předem slovníček (sval, kost,...), pracovní list s obrázkem lidského těla s šipkami pro popis, puzzle, apod.

Hotové pracovní listy a slovníčky si žák zakládá do svého portfolia. To slouží k prvotnímu učení, opakování i hodnocení žáka. Žák si také vede slovníček, kam si postupně zaznamenává přibývajících slovní zásobu.

Pomůcky do výuky:

- ✓ předmětové slovníky
- ✓ pracovní listy (buď vytvořené, nebo stažené – na internetu jich je bezpočet)
- ✓ vizuální pomůcky (mapy, obrázky, grafy, skládačky, kopie stran z učebnic Čj pro cizince)
- ✓ portfolio - desky, kam žák vkládá svoje pracovní listy, své slovníčky, slovníčky vytvořené učiteli atd. Toto vybavení žáka je dobré zakoupit školou a žákovi předat – rodiče mohou mít problém s tím, co požadujeme.

Využití PC programů pro výuku, e-learning (lze využívat při individuální práci AK se žákem, v hodinách i doma):

www.cestina2.cz

Čeština do školy: <http://www.kurzycestyprocizince.cz/cs/e-learning.html>

https://mluvtecesky.net/cs_

<https://quizlet.com/latest>

Doporučení: e-learningové programy AK žákovi ukáže, představí mu práci v nich. Není to nic složitého a žák může pak pracovat i v hodinách, kde ještě nerozumí výkladu, využívat je může i k domácí přípravě apod.

- E-learning: www.cestina2.cz – zdarma, přihlášení přes email
- Čeština do školy: <http://www.kurzycestyprocizince.cz/cs/e-learning.html>
- Aplikace do mobilu/tabletu: přes Google Play jsou zdarma
- Výukové kartičky – PMQ SOFTWARE

- Logopedie 1-3

Další tipy a odkazy:

Pracovat s učebnicemi:

I. stupeň: Domino I, Domino II (+ pracovní sešity k učebnicím), Hezky česky, Prázdninová škola, Kartičky z IŠ

II. stupeň: Čeština do školy, Velux učebnice (bude od září 2018)

Metodika co, kdy a jak začít učit: <https://www.inkluzivniskola.cz/jak-zacit>

Výuka instrukcí (pokynů) potřebných pro integraci do školy a do výuky:

<https://www.inkluzivniskola.cz/zdroje-inspirace/univerzalni-pokyny-pro-praci-s-zaky-s-omj>

<https://www.inkluzivniskola.cz/matematicke-fraze-instrukce>

<http://www.kurzycestyprocizince.cz/cs/157-kompletni-materialy-ke-stazeni---pracovni-listy-a-prilohy.html?type=text>

Výuka slovní zásoby potřebné pro integraci do školy a do výuky (třída, škola, pomůcky aj.) + odkaz na materiál, aktivitu

<http://www.kurzycestyprocizince.cz/cs/157-kompletni-materialy-ke-stazeni---pracovni-listy-a-prilohy.html?type=text>

Doporučení pro učitele s malou zkušeností výuky ČDJ:

Video semináře včetně kompletního návodu pro učitele, jak učit: <http://www.kurzycestinyprocizince.cz/e-learning.html>

Výuka základům češtiny pro Vietnamce (včetně A0 – A1):

<https://www.inkluzivniskola.cz/content/cestina-pro-vietnamce-z-klubu-hanoi>
[Kurz českého jazyka pro začátečníky \(soubor PL, Most pro\)](#)

3.4 Hodnocení žáka v běžné výuce

Žák cizinec nemusí být klasifikován pouze v průběhu prvního pololetí školní docházky – nebudeme-li DŽC v prvním pololetí hodnotit, platí pravidla pro odklad klasifikace uvedená ve ŠZ. Ve druhém pololetí musí být žák hodnocen v plném rozsahu a to i tehdy, je-li přijat školou ke vzdělávání v průběhu druhého pololetí.

Hodnocení vyplyne z Plánu pedagogické podpory (případně IVP), ve kterém je stanoveno, jak a za co je žák hodnocen. PLPP určuje vzdělávací cíle, cestu k jejich naplnění a uvádí kompetence, které by měl žák v daném předmětu za určité časové období zhruba zvládnout. Zpočátku je vhodnější používat spíše slovní hodnocení, které lépe postihne individuální úspěchy a pokroky žáka. Případně může být v kombinaci se známkou. Jednodušeji řečeno: Pedagogům doporučujeme hodnotit to, co ho sami učili a o čem se přesvědčili, že tomu žák rozumí.

Při hodnocení přihlížíme k zájmu, aktivitě a především pokroku žáka.

3.5 Vyhodnocení adaptačního období, zpětná vazba

Práci adaptačního koordinátora ukončí vytvoření adaptačního plánu pro další výuku žáka s OMJ v příslušné škole. Shrne v něm, co se žák naučil, co bezpečně umí, v čem a jak pokračovat, co je nutné procvičovat a jakým způsobem. Spolu s TU a ideálně i s učiteli hlavních předmětů (především Čj) nastaví další vzdělávací cíle a postupy, a to i s předpokládaným datem vyhodnocení plánu a stanovením cílů nových. AK v plánu zároveň popíše, co vyzoroval o žákovi – osobní vlastnosti, jeho schopnosti a dovednosti.

Samotné čtyři týdny práce AK nemohou žádného, zejména česky nemluvícího, cizince naučit naši řeč. Mohou však nastartovat další, potřebný proces školní podpory – následné doučování, výuka ČDJ ..., který pomůže adaptaci žáka cizince nejen na školní prostředí.

Důležité:

Čeština je nyní pro žáka vyučovací jazyk, je tedy nutné plánovat její rozvoj ve všech předmětech. Každý předmět nabízí dostatek možností, jak jazykovou výuku podpořit a každý vyučující odborného předmětu je zodpovědný za jazykový rozvoj žáka ve své vzdělávací oblasti.

Velice důležitá je i zpětná vazba - tedy sledování výsledků školní podpory v horizontu týdnů, měsíců a let. Spolu se závěry z rozhovorů se žákem o tom, jak se v prvních dnech a týdnech cítil, co potřeboval, zda školou nastavená opatření byla dostatečná, nám následně umožní tuto metodiku postupně doplňovat a aktualizovat o další poznatky.

Adaptační koordinátor, v případě, že byl podpořen NIDV, zakončí svoji činnost odevzdáním závěrečného hodnocení své práce se žákem.